

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ МІСЦЯ: ЛЮДИ І СПОРУДИ (село Яхники Лохвицького району Полтавської області)

У статті представлено висновки про стан історичної пам'яті людей у селах Лохвицького району Полтавської області. Детально проаналізовано усноісторичні спогади корінних і переселених мешканців села Яхники Лохвицького району. На підставі дослідженого матеріалу зроблено висновки про те, що наявність архітектурних і природних об'єктів сприяє збереженню й передачі історії села. Важливим чинником збереження історичної пам'яті є фольклоризація образів і сюжетів усних спогадів. Центральним образом усноісторичних наративів яхниківців є поміщиця Софія Сукова, а основний сюжет – розповідь про її вбивство в часи революції і громадянської війни 1917–1918 років.

Ключові слова: фольклоризація, усна історія, історична пам'ять, усноісторичні оповіді, фольклорний образ.

The conclusions on the state of historical memory of the people in the villages of Lokhvytsia district in Poltava region are submitted in the article. Oral-historical memoirs of aboriginal and displaced residents of the village of Yakhnyky in Lokhvytsia district are analysed in detail. Based on the researched material, it is concluded that the presence of architectural and natural objects contributes to the preservation and transmission of the village history. The images and plots folklorization in oral memories is an important factor in historical memory preservation. The landlady Sofiya Sukova is considered as the central figure of the Yakhnyky oral historical narratives and the main plot is the story about her murder during the revolution and civil war in 1917–1918.

Keywords: folklorization, oral history, historical memory, oral history narratives, folklore image.

Пропонована стаття написана в контексті усноісторичних студій колективної пам'яті, коли основна дослідницька увага зосереджена на виявленні й аналізі тих чинників, що сприя-

ють збереженню історичної пам'яті. Базою для загальних теоретичних висновків повинні стати праці, присвячені історичній пам'яті певного населеного пункту, конкретного місця. Такі праці відомі сучасній вітчизняній [4; 6] і зарубіжній [9; 12; 13] фольклористиці. Зокрема, підґрунтям для студій історичної пам'яті місця є низка книжок, присвячених переселеним селам унаслідок різних техногенних катаклізмів [2; 3; 5; 8; 10]. У цих виданнях зібрані усні спогади колишніх односельців, документи, пов'язані із переселенням села. Аналітичною студією про пам'ять місця є дослідження Анни Вилегали «Переселення і пам'ять» [13], у якій авторка виявила особливості двох містечок – української Жовкви і польського Кшижа, у яких після Другої світової війни відбулася значна зміна населення. Для нашої студії важливі ці та інші праці про історичну пам'ять конкретного населеного пункту. Для розкриття механізмів збереження історичної пам'яті, стратегій мобілізації уваги, динаміки індивідуальних і колективних спогадів важливі праці німецької дослідниці Аляйди Ассман [1], у яких вона на широкому історичному матеріалі ХХ ст. аналізує функції, засоби, механізми формування образу минулого, меморіальної культури в сучасному суспільстві.

Для студій історичної пам'яті місця необхідний джерельний матеріал, а саме – спогади мешканців про свою малу батьківщину. Такі спогади найкраще зафіксувати в польових умовах. Так, цього року відбулася наукова експедиція співробітників Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України в Лохвицький район Полтавської області з метою вивчення стану традиційної культури в регіоні. Усього було обстежено 21 село району і місто Лохвиця. Серед наукових завдань, які стояли перед учасниками експедиції, було з'ясувати стан колективної історичної пам'яті мешканців, визначити, які події, факти, персонажі, дати добре зафіксовані в пам'яті людей, а про що вже забули чи й не знали

зовсім. Для виконання цього завдання було зафіксовано усно-історичні свідчення мешканців краю. З цією метою було використано метод глибинного інтерв'ю, коли оповідач спершу розповідає про свій населений пункт те, що вважає за потрібне, а потім інтерв'юер ставить йому запитання.

Загалом у дослідженому регіоні простежуються такі тенденції:

– Пам'ять про Голодомор збережена слабо. Часто вона витіснена з індивідуальної пам'яті спогадами про Другу світову війну. За свідченнями наших респондентів, обстежені села пережили 1932–1933 роки по-різному, так, десь згадують про багатьох померлих, а десь, як-от у селі Вирішальне, нас запевнили, що від голоду ніхто не помер, оскільки в селі були заготівельні станції. Часто зазначають, що від голоду рятувала корова, а першою асоціацією із голодом 1933-го є голод 1947 року. Слабо збережена пам'ять про репресії.

– Пам'ять про Другу світову війну представлена сюжетами про добрих німців, які підгодовували місцеву дитвору і нікого не розстріляли із мирних мешканців; про переховування в погребях від можливих бомбардувань; про остарбайтерів, які майже всі повернулися із примусових робіт із Німеччини. Респонденти добре пам'ятають, хто із їхніх родичів загинув у війні й обов'язково згадують про обеліски із іменами загиблих. Такі меморіальні споруди збереглися в кожному селі, яке ми відвідали. Люди середнього віку, працівники освіти, учні розповідають також про щорічні святкування Дев'ятого травня. Партизанів згадують рідко, – нам про них розповіли тільки в Яхниках, де в шкільному музеї є стенд, присвячений розстріляному партизанові із цього села Івану Ногіну. Збереженню пам'яті про нього сприяє також той факт, що його іменем названа вулиця села.

– Життя села в сучасний історичний період респонденти представляють по-різному, – це залежить від демографіч-

ної ситуації. У великих селах, де функціонує школа і є молодь, говорять про святкування днів села, які почали відзначати у 2000-х роках, а в селах, де дітей і молоді залишається щоразу менше, нарікають на вимирання села, із гіркотою згадують, як ще зовсім недавно село було велелюдне.

– У селах, де збереглися колишні панські маєтки, побутують історичні наративи про доброго поміщика чи поміщицю. Важливо, що в таких населених пунктах завдяки фольклоризації збереглася пам'ять про дореволюційні події, водночас наступні віхи історії у розповідях молодих людей і людей середнього віку представлені слабо. Особливо показовим для ілюстрації цієї тенденції є село Яхники.

У Яхниках сьогодні проживає близько тисячі осіб (за даними Вікіпедії, мабуть, застарілими, понад 1300 осіб), працює дитячий дошкільний заклад, загальноосвітня школа і школа-інтернат для дітей із особливими розумовими потребами. У 2000-х роках тут відновлено роботу церкви, збудовано будинок культури, при якому діють позашкільні гуртки і студії. Визначальними для сучасного стану історичної пам'яті цього населеного пункту є збережені кілька артефактів, а саме: прострелене дзеркало із колишнього панського маєтку, будинок поміщиці Софії Сукової, столітня церква. Основним персонажем історичної пам'яті села Яхники є поміщиця Софія Сукова, по-сільському, Сучиха. Це жінка, яку люди вважають тогочасним підприємцем. У поміщиці працювали селяни, вона їм за це щедро платила. На роботу пані брала людей, попередньо пригостивши їх обідом. Якщо претенденти їли швидко і завзято, то це було добрим знаком: так само люди працюватимуть. Коли почалася революція, селяни радили Сучисі тікати за кордон, але вона відмовилася, бо була впевнена, що її не скривдять, бо й вона ніколи нікого не образила. Та, на жаль, сталося по-іншому. Люди розповідають, що Сучиху 1918 року вбив член якоїсь банди, яких багато було в той час. Поміщи-

ця стояла біля дзеркала, їй вистелили в голову, куля потім потрапила в дзеркало. Разом із Сучихою застрелили її кухарку, а також конюха. Живим залишився син кухарки, який сховався за шторою. За іншою версією, за шторою сховався конюх, а хлопчика застрелили. У селі подекують, що під старезним 700-літнім красенем-дубом, який і сьогодні росте біля напівзруйнованого маєтку Сучихи, схована скриня із золотом, яке й шукали вбивці. А ще наші оповідачі знають про підземні ходи в селі. Один із них веде від поміщицького маєтку до церкви. Прострелене дзеркало нині зберігається у шкільному краєзнавчому музеї села. Уже в наш час парафіяни яхніківської церкви відновили могилу своєї улюбленої поміщиці на церковному дворі.

Важливо, що в селі проживає чоловік Горбокінь Анатолій Федорович, який має статус неофіційного авторитетного місцевого історика, знавця історії краю. Нам наполегливо радили обов'язково з ним поспілкуватися: *«Я просила того чоловіка, в нього бабуся працювала в неї [у Сучихи]. І він каже: “Всі оці оповідки, вона мені все розказувала, я все знаю”. Він повинен підійти. [А йому скільки років вже?] 60 з чимось. Я того не знаю, що він знає»* (КНГ¹). Ми так і зробили. Пан Анатолій із задоволенням розповів нам і про себе, і про своє село. Його розповідь про село подаємо у додатку до статті.

Персонажі: Софія Сукова

Центральним образом історичної пам'яті села є вже згадана поміщиця Софія Сукова, Сучиха. Про неї більше чи менше знають усі мешканці села.

Цей персонаж зазнав відчутної фольклоризації, ідеалізації й узагальнення². У розповідях пані Софія наділена такими позитивними рисами, як-от розум, щедрість, справедливість, підприємливість, естетичний смак: *«Ну, була гарна, гарна пані була, яка любила людей, шанувала людей, давала їм роботу.*

Працювали вони там, хто каже, що два рази в неділю, працювали в неї. <...> Про неї поганого ніхто нічого не скаже. Я скільки тут той, – ніхто. Вона давала працювати людям, заробляли люди собі якісь там, може... Ну, гарна була. <...> Дороги строїла, людям давала заробляти, чи що там, працювали в неї, так кажуть. Нескупа була, гарна людина, поважна така. Її цінували» (ПОІ); «Так розказує мати, що ішла сестра гола і боса туди до неї ранньої весни. Що вона там робила... Чи то, може, на кухні шось робила, чи на полях, не знаю. Давала вона жильйо, вона там жила, додому не ходила. Ціле літо. І вже як сніг пішов. І виходила відтіля вона по-зімньому одита: свита була, сапоги, по-зімньому. 25 рублів у кармані. [Це було багато.] Да! І рулон матерії такий на руках. За 25 рублів можна було корову або коня купити. Сейчас, конешно, смотря в якого магната будеш робити, коняку можеш ти не заробити, щоб ще й кормив і спати давав» (ГАФ); «Одні кажуть, що вона була ведьма. Ніяка вона ведьма не була» (ГАФ). Наголосимо, що перше свідчення належить пану Олександру, людині, яка переселилася в Яхники вже у зрілому віці³. Це свідчить про те, що розповіді про колишню поміщицю дотепер побутують серед місцевих селян.

Маєток Софії Сукової, який сьогодні перебуває у занедбаному стані, описують як колишнє чудове, доглянуте, чисте місце, оснащене технічними винаходами: «Це криниця. Тут освящена криниця. Це нашим батюшком освячена. Це підходять родники, якщо ви розумієте. Підходять родники. Тут є вода. І все вона збігала... тут піднімається, і біжить вода. І тут є маєток Сучихи. Тут глиняні, були керамічні... Одна в одну входили такі посудини, і вся оця вода подавалася в її маєток. Це ви можете представити? Це в які роки! [Водогін?] Водогін уже був постройний. Може, це був в той час – це вже цивілізація була! Це із глечиків, таке воно, як глечики, керамічне таке воно. Одна в одну входили, обмазувалося глиною. Закопа-

но було в воду. І щас ми підем до того маєтка» (ПОІ); «Раньше, говорят, шо при Сучісі, цей ліс – вигрбалося все граблями, тут була чистота ідеальна» (ПОІ).

Найбільш показовим є фольклорний сюжет про, так би мовити, співбесіду для майбутніх співробітників, яку проводила пані Софія: «Вона була дуже добра до людей, дуже гарно платила. І казали, коли людина приходить на роботу, сідає їсти. (Це зі слів цього Анатолія). Каже: вона зразу сажала за стіл. Говорила: «Я дивлюсь, – каже, – як людина їсть. Якщо вона гарно їсть, то вона й працює гарно». І тоді брала на роботу [Така була співбесіда.] Так. Вона щедра була» (КНГ). Цей сюжет в устах людей, які переселилися в Яхники, побутує також у редукованому вигляді: «Вона, перед тим як іти на роботу, людину всегда нагодує, дасть поїсти, а потім уже працювать» (ПОІ). По-суті ця фольклорна розповідь є розгорнутою ілюстрацією прислів'я «Хто як їсть – так робить», відомого у різних варіантах: «Хто борше їсть, той борше робить»; «Хто скоро їсть, той скоро робить» [11, с. 374]. Існування наведеного сюжету у фольклорній біографії поміщиці Софії Сукової, безумовно, свідчить про її високу народну оцінку. По-перше, пані Софія знала про зв'язок їжі і роботи, а по-друге, зуміла використати це народне спостереження із практичною метою: відбір працюючих майбутніх робітників. Оце спільне із народом знання, довіра до цього знання через його практичне застосування робить поміщицю зрозумілою для людей, близькою до них.

Народне уявлення про Софію Сукову оживлюють розповіді про її кохання: «Говорять, що вона покохалася із паном Соколовським. <...> Тут поряд Степухи село. І він якраз... Вирішили, що треба між селами прокласти кам'яну дорогу. І вони прокладали, прокладали, а тоді, говорять, що вони щось там... Ну, не вийшло в них кохання, і так дорога залишилася недобудована. І на даний час теж так. Вже, мабуть, асфальт проклали, бо газовики там їздять. [А була кам'яна?] Так. Йшли, йшли,

йшли і залишили. То, говорять, любов закінчилась» (КНГ). Цей сюжет теж дає позитивну оцінку героїні: вона закохується, як звичайна жінка, але це кохання виявилось корисним для мешканців двох сіл, оскільки закохана пара прокладає дорогу між своїми селами, а з нею можуть користуватися і прості люди. Народна пам'ять дуже романтично пов'язує недобудовану дорогу із закінченням кохання. Образ дороги, життєвого шляху, мотиви розриву у стосунках – це провідні фольклорні сюжетотворчі концепти.

Із болем і гіркотою люди розповідають про вбивство своєї улюбленої поміщиці: *«І настав 1918 рік. І бандити скрізь же ж були. Денікінці, чи хто там був. Точно не знаю, я не історик. Наскакували на села, грабували села. Люди говорять: “Пані, ви втікали б куди-небудь, ви ж бачите, що твориться”. А вона каже: “А що я поганого кому зробила? Я людям тільки добро робила. Я думаю, що ніхто мене не займе, ніхто мені нічого поганого не зробиє”. Але ж вийшло не так. В один з вечорів, це було 17 листопада 1918 року. Вона була із поварихою, удвох у кімнаті. І наскакують ці бандити, на конях приїхали, вбивають Софію Сукову. Вона стояла якраз навпроти дзеркала свого. Вбивають цю повариху. І говорили, що хлопчик, поварихи син, заховався за шторою. І говорять, що він усе бачив, він залишився живим. Конюха, до речі, вбили на вулиці. І оце якраз дзеркало, прострелене кулею. Воно в нас зберігається в шкільному музеї»* (КНГ); *«Тут, коли в [19]17-му була революція, її тут застрелили, прямо у цьому... шо куля пройшла даже в дзеркало. Єсть це дзеркало, десь зберігається. [Ми бачили в музеї.] Да, да. Кажуть, шо її застрелили»* (ПОІ); *«Прийшли вони до Сучихи. Кажуть, золото в неї должно було бути. Ну а кого ж? Їсти хочять, в лісі десь живуть. Кого грабить? В бідного нема що барать. Давай же ж оцю бабу трухнем! Сучиху. Вона сама хазяйка була, хазяїна не було. Була обслуга койка: повариха там була, син з нею семілетній був. Повариха*

була баба, кажуть, здорова. <...> І вона була з Сокольського. І вони прийшли ноччю. Був конюх. Што він оказавсь на кухні. Може, він їв там. Вони ж до Сучихи давай: «Де золото?» До кухні не дійшли, може, там коридорчик. Там ще дзеркало, в музеї шас воно храниться це дзеркало. Він вистрелив, навиліт куля вийшла, рознесло їй голову. Може, навєрна, нема золота. Хто-то з них вистрелив в голову, і пуля пішла, – вже рикошет пішов – дзеркало розбите, там пуля прострелила. Воно в музеї. [Я бачила.] От. І потім вони до поварихи, а цей злякався, за штору став, конюх. Може, він їв там на кухні, що-то там, не знаю, може, шось убірав. І вони знайшли, цю повариху: «Де золото?» А та вже лежить, кров'ю зійшла, голову ж розвалили повністю. Ця злякалася. І він спав, пацан, навєрно. Там недалеко спальня була. І вони там на кухні – як саданє тоже з пістолета! І вона падала, а штори були до землі. І штору обриває, падає, і накриває штора і конюха, і вона зверху на конюхові. То той конюх живий остався і казав: “Я лежу, а в мене кров, – по мені тече її кров. Вона вже все... А я лежу. А потом, – каже, – це ж син підійшов чи підбіг і плаче (ну, семілетній син), а вони ж пішли. Я тільки хотів вилазити – коли хтось іде, чую. З наганом”. І через штори якто він побачив, що це Петро Венгель. І пацана в голову прямо застрелив. “Той пацан, – каже, – впав. І пішов він”. Так ото він як свідок був. І напминав: “Це тобі не син такой-то!” Не ругав, нічого... [Так той Петро Венгель вбив і ту дитину?] Вбив. [А його за що?] Як свідетеля. Шоб не бачив і не знав. А цей під нею лежав, конюх» (ГАФ). Про фольклорність наведених фрагментів свідчить і діалогічність у передачі сюжету, і наявність деталей, які вказують на мотиви й обставини вбивства, і розбіжність даних: згідно з однією версією разом із Сучихою вбили кухарку і її сина, а за іншою – кухарку і конюха. Фольклорна також версія про відомого вбивцю пані Софії, оскільки він так і не був знайдений: «[А що в вас розказують по ту поміщицю, що вона була застрелена].

Сукова. [А знайшли, хто її застрелив, чи невідомо?] Я не знаю такого факту, щоб знайшли, не чула я» (СНМ).

Про формування позитивного образу Сучихи в пам'яті людей свідчить діалог про пораду для пані втікати і її відмова на підставі твердого переконання, що її ніхто не скривдить, бо й вона нікому не робила нічого поганого: «Люди говорять: “Пані, ви втікали б куди-небудь, ви ж бачите, що твориться”. А вона каже: “А що я поганого кому зробила? Я людям тільки добро робила. Я думаю, що ніхто мене не займе, ніхто мені нічого поганого не зробе”» (КНГ). Наведений діалог, оформлений згідно із законами фольклорного тексту, теж показує жінку близькою до людей, бо їй можна дати пораду, а її відповідь не зверхня, а цілком вкладається у народні уявлення, закріплені у фразеологізмі «Що посієш, те й пожнеш». Але людська жадібність виявилася сильнішою, ніж почуття справедливості, тому поміщиця була вбита шукачами легкої і швидкої наживи. Уся описана ситуація має на меті викликати співчуття в слухача, апелює до почуття справедливості й жалю за доброю людиною.

Локуси: дуб і маєток Софії Сукової

Сьогодні будинок поміщиці Сукової перебуває у напівзруйнованому стані. Ще на початку 2000-х років тут була лікарняна установа, яку згодом продали у приватну власність. Якийсь час там був сторож, а коли його не стало, люди бездумно розтягли, що вдалося, на власні потреби: «Ми під'їжджаємо до самого більшого дуба. [А про дуб щось розказують цікаве?] Про дуба... Я не знаю, це нада наших істориків. Таких більше дубів я не бачив вапше! Давайте, я вас сфотографірую біля цього дуба» (ПОІ); «Маєток счас в плачевному стані. Його там були продали, і вже кришу розібрали... Воно вже до занепаду йде. Не знаю, в чийх воно там руках. Вже років п'ять його назад продали. Там була до того часу лікарня, ще щось там було в советський час» (СЄ); Дуже велика така визначна пам'ятка в нас є біологічна –

700-літній дуб. І якраз там був маєток поміщиці Сукової. [І там щось збереглося?] Ні, не збереглося. Ну, як сказати... Стоїть маєток, але ж в нас люди... Дивіться, як вийшло. Там була лікарня в нас. Потім лікарню закрили, як завжди, сільська лікарня. Купив якийсь – хтозна-хто, ми не бачили. Сидів там сторож декілька років, може, два. І все, і не стало. Тоді ж люди: кому дошка потрібна, кому кірпичина, кому що... [Розтягнули.] Да. Ну, залишилося. Воно стоїть, але воно вже в непридатному стані. Але природа там дуже красива, асфальт прокладений. Чого в нас так державні такі ці... вона ж була державна, ця лікарня. І продають у нас невідомо кому. І воно все пішло... [А кому тепер воно належить?] От якийсь чоловік купив, і його немає, ми його не бачимо. Може, він за копійки купив його. Можна було там зелений туризм...» (КНГ); *Оце все отримується, що лісом воно всьо окружено. Це все ліс, а туди нагорб йде. Бачите, нагору ліси. Отам єсть озеро таке. Там луки. Тут природа, дуже гарно, дуже красиво. Таких вітрів нема, тихо, тому що воно трошки закрито горбом, лісом <...> Ну, що я можу сказати, зроблено додільно все було. Але ж все розвалили, роз... роз... не вберегли. Не вберегли ми оце все. Можна було його вберегти, якось зробити з нього музей. Можна якось було по-інакшому до цього віднестися. Це все історія, нада було її берегти, цінувати» (ПОІ). Відчутно, що оповідач жалкує за тим, що поміщицький маєток, який ще добре пам'ятають у збереженому стані, нині бездумно зруйнований самими мешканцями села в пошуках безплатних будматеріалів, тим більше, що за умови розумного підходу, скористатися з нього могла уся громада.*

«А там маєток пані. І там був у неї басейн чи озеро. Озеро там, маєток і дуб. Мабуть, то родове дерево було» (СЄ). Місцеві люди пишаються, що в їхньому селі росте дуб-велетень. А оскільки він росте біля маєтку Софії Сукової, то його народні уявлення пов'язують із долею цієї жінки. Дехто вірить, що десь під дубом закопане золото поміщиці.

Локуси: церква, могила Софії Сукової і підземні ходи

Церква села Яхники разом із сільським будинком культури творять архітектурний центр села. Яхниківці охоче розповідають про підземні ходи, прокладені через усе село. Один із них веде від церкви до маєтку пані Софії. Основною будівлею села всі вважають церкву: *«Саме перше в нас – церква сторічної давності, в 1897 році. Двоє поміщиків – Целінський і пані Софія Сукова побудували церкву. Вона функціонує до цього часу. [А якась вона дивна, під шифером]. Під шифером, бо купола всі зняті у [19]30-х роках»* (КНГ); *«Стара, дерев'яна, обложена кирпичом ще в радянський час. Там, кажуть, був ще й купол, десь на фотографіях старих єсть, що з куполом, а щас купола немає. В советське время там був спортзал, а щас обратно церква»* (СЄ); *[Анатолій розказує далі про підземні ходи у селі Яхники]. «От щас отут підійдем – був підземний ход. Отут було провалля таке. Туди шо не сипали! До монашок він в гості ходив, батюшка. А з общежитія був ход в район сільської ради. І оттуда був ход на стару пошту. Це була часовня. А з часовні був ход прямо в церкву, там вікна завалилися там, подоконники. Щас будемо йти, я вам покажу. Стара церква стояла... Я вам покажу, де. Вона чуть менша була, з колоколами стояла. Десь фотографії єсть. [Так хіба тут був монастир?] Ну, церква була тут. Стара церква, ще до цієї. Сучиха ж її стріла, оцю церкву. [Анатолій розказує і показує, де були підземні ходи.] Оце отут, де сарайчик стоїть. [Це зліва від церкви]* (ГАФ); *Тут якісь підземні ходи. Оце все – багато ходів підземних. Розказують, до нашої церкви построїний так сам підземний хід»* (ПОІ).

Об'єктом прильної уваги яхниківська церква стала у 2010-х роках, коли на її стінах усередині будівлі почали проявлятися розписи із зображенням ликів, про них говорять навіть ті мешканці села, які не відвідують церкви: *«Там щось казали: у церкві вроді би ікона прорисовується. Но це нада пи-*

тять цих прихожан, які ходять. [Обновилася?] Чи обновилася, чи на стіні образи якісь вирисовуваться [почали]. [А коли про це стали говорити?] Ну, років п'ять назад. Може, три роки назад. [Може, приїжджали люди з інших сіл дивитися?] Приїжджали. [А коли, у які дні?] Тоже цього не знаю. Оце така молва по селу ходить. Сам не бачив» (СЄ). Під час відвідин храму ми з'ясували, що настінні розписи церкви в радянський час були забілені вапном. Згодом вапно стиралося, а нещодавно під ним проглянули давні розписи, погано збережені, намальовані на дереві.

У 2000-х роках яхниківці відновили біля церкви могилу своєї улюбленої поміщиці Софії. Цим селяни виявили свою повагу і пошану цієї особи, адже, як ми переконалися, тут добре пам'ятають і життя пані Софії, й обставини її загибелі.

Історична пам'ять села Яхники характеризується увагою до особи поміщиці Софії Сукової, образ якої зазнав узагальнення й фольклоризації. Збереженню пам'яті про пані Софію сприяють відповідні артефакти, уцілілі після понад столітньої історії, а саме прострелене дзеркало, зруйнований маєток, церква, збудована, згідно з народними свідченнями, за гроші Софії. Основним пам'ятним місцем, за термінологією Аляйди Ассман, є колишній будинок Сучихи і старий дуб біля нього. Унаслідок відвідин цього місця «відбувається так звана реанімація, коли місце оживлює спогад, а спогад – місце. Пам'ятні місця не можуть зберігати біографічну та культурну пам'ять, вони у поєднанні з іншими носіями пам'яті лише стимулюють і підтримують процеси згадування» [1, с. 30]. Тобто збережені споруди забезпечили тяглість історичної пам'яті досліджуваного села, причому, спогади про місцеву поміщицю були настільки яскравими й інтенсивними, що вони, не без допомоги меморіальної політики радянського часу, витіснили історичну пам'ять про такі епохальні події ХХ ст., як колективізація, репресії, Голодомор, Друга світова війна.

ПРИМІТКИ

¹ Аббревіатури позначають імена оповідачів, наведені у переліку інформантів у кінці статті. У квадратних дужках позначені ремарки записувача.

² Про фольклоризацію як механізм збереження історичної пам'яті народу див. [7].

³ Принагідно висловлюю вдячність панові Олександрю, який люб'язно показав нам цікаві місця села, власним автомобілем возив учасників експедиції і розповідав про його історичне минуле.

Додаток

ІСТОРІЯ СЕЛА ЯХНИКИ ВІД АНАТОЛІЯ ГОРБОКОНЯ

[Де ви народилися?] Село Яхники, коло дуба. Ви не були там? [Ще не були.] А на́да б побувать. То гарне місто. Маєток був пана, Сучихи. С́уков – такий був пан <...> він утопився. Він був, вроді би, воєнний. Може, капітан, точно звання не знаю.

Вся ета історія тянеться од шведа. Коли шведи войной сюди пішли, і шо ж получалося: Петро Первий же ж їх розбив. Но були козаки, тут жили вольно, но не осьодлі тут були козаки. І фамілії козачі щас. В мене тоже козацька фамілія. А були християнські фамілії. Но були козаки, ті, которие свободно, не осьодлие. А осьодлие – там були фамілії уже спутані з християнськими. Ті не підчинялися панам, степники. І от вони всі, 75 процентів козаків пішли на сторону шведа, протів Петра. Це історія, така вона. Був такий Мазепа, був такий Полуботкін. Там вони золото те возили. Ну, ладно. І розбили шведа, но

вони не участвовали, ці козаки, що осьодлиє були. Він не допустив, Петро, не допустив ні одного козака. І потóm він війну об'явив на козаків, между прочім, Петро. Так як ті прéдали були. За тим козачеством ганялася Росія. І коли завоювали вони Полтавську область повністю, і роздає Петро землю, хутора: оце ти капітан такий-то, тобі там два хутора такі-то, село таке. Оце ти такий, – тобі то-то. Роздав він, Петро. І з того времені по наследству достається. Може, куплене воно було. По традиції їхніх предков переходило воно з рук в руки. Но стройка ця була, я так щитаю, дето в кінці семисотих годов, а може... Ота, шо ви можете й поїхать туди [мова йде про маєток Софії Сукової]. Там больниця була, роддом. Там ставок старінний такий. Там, правда, води вроді нема, він висох. Ото така історія.

І розкажує мати, шо сестра робила в неї [у Софії Сукової]. Він же [пан] ж втопився отут десь. Отут місток дерев'яний і палі стояли. А він рибаком був, хороший рибак. Він любив рибу ловить, в нього лодка була. І ранньої весни він лодкою плавав, шось там зловив. І крига прижала його до палі, лодку розлупило, теченіє було, весна ж, таяло, і під кригу його... Його найшли аж там, під лісом. Ліс, болота. І десь він тут захоронений.

Сучиха сама лежить отуто. Вона неправильно трошки лежить. Там пліта така була, я пацаном помню. І щас там зробили. І там де-то той Сук був захоронений. <...>

А убита вона була уже в восьминадцятом году. Революція в сімнадцятом проізошла, в Росії. Були ж тут пани такі. Ліси поділені ровами. Були куски здорові. Мій дід тоже купив. Він зажиточно жив і купив ліс. Два млина було, много землі, сім гектарів. І щас та земля стоїть. Воно ж вже ті пани знали, бо в восьминадцятом году на Україні війна пішла, революція. То ті пани вже знали, в восьминадцятом году, шо все вже. І вони за безцінь продавали цю землю. Той Карпо покойний, купив млин,

одремонтірував. Купив землю, дев'ять десятин землі. Сім гектар получаєця. Там тепер йолка борова стоїть. [Що таке йолка борова? Вишка, що газ добувати? Там нафта була?] Да. Бо вже в восьминадцятом году земля і ставок той унизу, все одійшло. А ключі в мене од млина були. Активісти, коли була колективізація, каже: «Маруся, давай запустим млин». А тут вже сільська рада була. Запрещали це діло робить, бо воно ж вже відійшло государству. «...бо, – каже, – без хліба останемся. То ви би під'їхали і мою пшеницю забрали». А там треба дев'ять мішків кинуть за раз. [Великий млин був.] Ну а який? Здорові млини були! Дев'ять мішків кинув, а тоді слуючі дев'ять мішків. «То назад, – каже, – їду, сніг у коліно. І дивлюсь, а там сільрада: шоб тобі, сукин сину, за своє йти ще й бояться!».

[А за Софію ще розкажіть.] Наступив цей восьминадцятий рік. Каже: «Це совети вбили». Ні, не совети. Тут Денікін стояв. Мати помне ту денікінську часть, заходили бряться до неї, вона ще тоді дівкою була, дівчиною. Що я скажу вам. Банди ж були. Як образовувалися? Кого-то тут обідили, зажиточних синов'я йшли в Білу армію, біднота йшла в Красну армію. І коли під Перекопом їх розбили, ну тут дальше історія, – я розкажу ту історію... Як построїв те зданіє. Він у тюрмі 25 годів відсидів, а може, й не досидів. Може, советська власть освободила його, не знаю. Ну, коротше, при царю. Там золото було вкрадене, построїне було помест'є, раньше стара пошта там була. Хазяйство велике було. Цей прийшов з тюрми, синовеї натравив, його вбили і в колодязь сухий. Заброшений колодязь був. Каже мати моя: «Йду, воно стоне там. Підходжу: “Йди отсюда, то й тобі таке буде!”» Тоді советська власть пішла уже. І пішли синов'я в Білу армію, і батько. Тут такі Моцикі жили. Пішли туда. І под Перекопом була Біла армія розбита. У кого гріха багато було, той, конешна, відступав за границю, гроші були. [Ви маєте на увазі, – багачі?] Да. Такі були, которі гріха багато було. Ну, саблями людей рубали, таке тут робилося. Мати

каже, що зимою в декабрі місяці привели двох біляків, босих і в белих рубашка́х. І хотіли шаблями їх тут рубать. Тут був отряд по унічтоженію банд, з Кременчуга кавалерія. Команді́р їхній стояв в нашій хаті. Чому? «Був сарай в нас, – каже, – такий високий. В нього кавалерійська лошадь була, висока. В дверь сараю вона не заходила, а в нас був сарай, – каже, – високий. І він в нас поселився». Їх, отих, виловили, банді́тів, бивших белогвардейців, привели. Стоять вони. Кажуть: шашками порубають. А люди кричать: «Та ви шо! Такі білі рубашкі на них!» Воно ж було полотно: «Хоть рубашки зніміть!» Та їх к чорту порубали прямо на вході в сільську раду. Я думаю, тоді ж уже кладбище... То ж хоронилися коло церкви, народ багатий. А в бідного – в кожного своя земля була, то в садках хоронили, то на своїй землі. А потом вже советська власть дала землю, виділена була під кладбище. То може, їх і туду захоронили.

І оці ж банді́ти образовались, шатались по лісам. Тут і місні були такі. Був такий Петро Венгел. Він всю войну просидів. Перед війною його посадили. Я його помню пацаном, він плотнічав. Мужик здоровий такий! Мабуть, больше двох метров! І розказували, що він все: «Це тобі не син такой-то!» Сидів, курив, а топор застромив в той... І він підійшов, топор витяг, а той тікає тоді, Петро Венгел. «Це тобі не син такой-то!» – він же застрелив його як свідетеля. <...>

Дальше Зеленці́ були. Тоже кірпичове зда́ніє таке, багаті жили. В їх ліс здоровий був. Їх було там, по-моєму, чи три сина, чи чотири сина. І невісток же побрали, жили вмісті всі. І самий менший син, ну в нього, може, із головою шось непорядок був, но він ліс охранияв у Холодних Ярах. Ружьйо було. До того дійшло, шо там шось обіжать стали його жінку. Чи щось жінки не поділили. Чортішо було таке. Це мать тоже розказувала. Каже, прийшов він з лісу рано-утром. Може, застав... Коротше, постріляв усю сім'ю. Там кров'ю була залита... усе поместе було залите кров'ю. І при царю його як убрали... Тут вже со-

ветська власть прийшла, де там шо... І те зданіє – воно перейшло в руки советов. То вчителя жили, хто тільки не жив. [Це ті Зелінські?] Зеленці на їх казали. <...>

Ну, той шо був католиком, Сокольський, в нього, кажуть, бумага була од Леніна. Ну я їм сказав, тим, шо говорили, там більше всього од Дзержинського, він же возглавляв... [Якась така захисна, щоб його не вбили?] Да, щоб його не трогали, була бумажка. Каже: «Я вернусь». Як уїхав – і не вернувся. [За кордон десь?] У Польщу, може, іхав десь. Тоді ж вони, совети, все забірали. І більше його не бачили. Часто на таможених хтось одкуплявся золотом, щось там робилися. Кого і вбивали, в кого совісті не було, – вот еті самі таможеники. Хто добрався за рубезж, в кого бабки були. Хто проскочив, проскользнув.

Ну, я не хочу сказать, шо тоже шас бігають, шукають з землеіскателями там де-то чево-то. Їх не так багато: Целінський, такий був пан, Сучиха, тоже Зеленці, такі були невеликі пани. І був такий іще в Романісі Нікітін, пан. [Як село?] Ну по карті, по семисотих роках – хутор Романиха. Од слова Ромні, потому шо Ромни, наше село, такої Лохвиці не було. Вобше тоді ми односилися іще до Гадяча, а це була Сумська область. Це в [19]37-му чи в якому году ввели, що це Полтавська область і це Лохвицький район. От. Шось воно там не таке було. Може, й таке.

[Анатолію, а розкажіть, що ваша мати розказувала за голодовку.] Голодовка – це страшне вопше! Каже: «Я пухла ходила, батько й мати померли з голоду. Я одна осталася». [Її батьки з голоду померли?] Да. І ше вони зажиточно жили. Батько з последніх шкур п'явся, то совецька власть все забрала. Стали колхози форміроваться. Чим воно закончилось... Каже: «Я прийшла туди пухла». На биргаду, де принімали на роботу в колхоз. Пухла. «Подивилася на мене ця, шо приймала (а вона стояла там чималенько), і каже: “Ти, Хведько, ти, Параско, ти, там Явдоха якась, ти, Маруся (мать мою Маруся звать було),

йдіть додому, беріть лопати і йдіть на кладбище. Там Хвердір такий-то покаже, де яму копати. А ти, Петро, ти, Тимофій, який ще, ідіть клітківських коней на конюшню запрягайте”». Бо Клітка був кулак, в його там хороші повозки були, хороші коні. «Запрягайте і їдьте скраю Сергіївки (це вулиця така була), забірайте трупи і везіть на кладбище, а той вам покаже, де яму копати». То вони везуть ті трупи, а дітки... батьків везуть, а дітки ззаду йдуть за возом. І вже трупи висять, і ноги кругом. Гору накидали тих трупів. От...

А отут, де стара пошта була, оце, де я казав, що батько і син, і два брати. Їх два брати пішли в Білу армію. Под Перекопом їх обох... погибли вони всі там, Білу армію розбили. Так ото там дальше кулацька хата стояла. Дворок остався, і ото весною пашут землю, так його ще видно. Там стояла кулацька хата. Канава... воно річка текла там, була мостік такий чи кладка. Но вона була з віконницями, хата. Кулацька хата хороша, добротна. Їх сослали, кулаків, і зробили там в віде садіка. І туди дітей. Доїжджають – дітей туди, а дітей на кладбище везуть хоронить. А оттуда, воно ж под замком, – трупи тоже виносять дітей. Їсти – їх ніхто не кормив. Все під замком, і віконниці забиті. І каже мати: «І так кожний день. Кожний день возять туди трупи». Улиця ціла почті вимерла. «Я, – каже, – ото вижила – давали двісті грам жом’яника за день». Жом’яника, спеченого, так робили. Ще тоді трудоднів не було. Каже: «Я в тридцять четвертому году як туди зайшла, замка там не було, так не було і мела на стінах, – пооб’їдали все, пооблизували». Діти – ні одне дитинча тут не вижило. А в Луценках були без замка, вони одкриті ходили, – там вижили всі. «А тут, – каже, – все перепустили через той барак». Концлагер. І оп’ять же ж куди – на кладбище. Щоб не бродили діти. [І багато людей вмерло? Скільки людей?] Улицями! Колись ми сиділи, підщитували з ветеранами, вони вже покойні, я цією роботою займався, я хочу кой-шо вам показати. От читали ми, що якщо

в нас триста вóсімдесять з села... [Дворів?] Да. <...> то там перевишає за тисячу! Людей за тисячу! Це пів села, даже більше вимерло. Ви поняли, що це таке? Це вулиці вимирали цілі! І ви знаєте прекрасно, оці совети знали, скільки коров забрато, скільки трупів вивезено з того двора. Розформіровали колхози – ну, дайте путьовки людям, хотя яким далеким родственнымікам. Роздайте це, ви ж його забирали даром! На лейкоз спасали... Ото таке воно робилося во все времена історії. Були і дураки, і умні, і хитрі. Всього хватало. Ця болєзнь і в то время була неізнлічима, і на сьогоднішній день. <...>

[А що ваша мати розказувала про війну?] Мать освобождали американці. В Германії вона була з [19]42 року. [А, вона була вивезена?] Да, була вивезена з донбаських шахт. Начиналося з чого – Дніпрогес строїлася. З Яхників 23 чоловіка строїло Дніпрогес. Тоді щиталась комсомольська путьовка. Вони там набирали. «І, – каже, – три місяці, більш ніхто не видержував». Тому що за шию текло, а бетон... Дєсь такий фільм «Руське чудо». Так показували, як бетон топтали. Отак: єсть аркан, називається танець, отак за руки і босі! Щєбьонка, все – ото шо ноги до костей! Заганяли їх і топтали большіє фундаменти. Каже: «Я три місяці видержла, заболіла, і всі начали боліть, тому шо мокре все, тече на спину!» Осінь підійшла, вже холодно. «Но Катєрина, та, – каже, – інструмент видавала, лопати, та саме більше там була. Мабуть, з пів году». [Це теж з вашого села та Катєрина?] Да. Каже: «А потом я попала на строїтельство метро в Москву». В [19]38 році. Вона ж Дніпрогес топтала там, потім на строїтельство метро, а вже оттуда на шахти попала на Донбас. «Жили, – каже, – в бараках там. Но я була повадарьом. Лошадь єслі спустили туда – то вже все. Вона сліпне, і ти її водиш». Ну, землю тягали ж там. «І оттуда в [19]42-му году мене нємец, – каже, – забрав у Германію». І попала вона... вона називала, і кореспондент тут був, помню, бо ото марки їхні получать. Визивали їх в Лохвицю, кореспон-

денти. Була вона і в бауера робила, була і на фабриці. Тарелки, оці мідніє кришки робили, там шось відливали.

А батька освободили рускі. [А він де був?] Тоже в Германії був. Но він був двадцять восем років там. Він попав в Германію іще, мабуть, ото як німці воювали в девятнаціатом році. Я родився, – батькові було 69 год! [То в них така різниця?!] Да! Матері 46 було. Він сам родом з Нового Хутора, батько мій. Добровольцем ушол на фронт. Ше воно було в девятнаціатом году, наведено. І як попав він у плен... Ця територія була у Польщі. Як воно там... чи Польща забирала ту територію, чи як... Це до німців. І був він у Германії. <...> Артюх Фьодор Семьонович. Я на материній фамілії, так як їх не могли розписать! Не мали права! Тут жив один австрієць і мій батько жив. І не мали права, вони не голосували, вони не мали права голосу. <...> Це ж ми находимся на границе трьох областей. Отут воно збіжжя таке було. [Так вони з матір'ю не були одружені?] Нет, канешна! Їм не разрешалося! Не розпишуть їх нікагда!

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ассман Аляйда. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Переклад з нім. Київ, 2014. 438 с.

2. Вільча – переселене село / під ред. Г. Грінченко, В. Науменко, С. Телухи. Харків, 2018. 188 с.

3. Горбняк Т. В. Абетка бакотянина. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2020. 151 с.

4. Горбовий О. Образ затоплених сіл Переяславщини в історичній пам'яті їхніх колишніх мешканців. *Наукові записки з української історії*. 2012. Вип. 29. С. 320–326.

5. Затоплений рай: Андруші у спогадах та документах / упоряд. М. К. Михняк. Київ, 2018. 400 с.

6. Іваннікова Л. Голодомор у селі Губча Хмельницької обл.: причини, наслідки, історична пам'ять. *Подвижник: Ювілейний наук. збірник на пошану*

д. філол. н., проф. Миколи Дмитренка / упоряд. Ю. Шутенко. Київ : Сталь, 2015. С. 316–327.

7. Іваннікова Л. Фольклоризація усної історії як механізм збереження історичної пам'яті народу. *Український фольклор: методологія дослідження, динаміка функціонування: Колективна монографія* / за ред. М. Дмитренка. Київ, 2014. С. 90–106.

8. Нам Підсінне тепер тільки сниться. Село у спогадах та документах / упоряд. М. К. Михняк, С. М. Зубер та ін. Київ, 2019. 448 с.

9. Неклюдов С. Ю. Заметки об «исторической памяти» в фольклоре. *АБ-60. Сборник к 60-летию А. К. Байбурина* / ред. Н. Б. Вахтин и Г. А. Левинтон. Санкт-Петербург, 2007. С. 77–86. URL : <http://www.ruthenia.ru/folklore/neckludov46.htm>.

10. Сорокова С. Ф. Не летять ластівки у Зарубинці: історико-краєзнавчий нарис / ред.-упоряд. : Т. Ю. Нагайко, О. А. Горбовий. Переяслав-Хмельницький, 2015. 368 с.

11. Українські народні прислів'я та приказки: дожовтневий період / упоряд. В. Бобкова, Й. Багмут, А. Багмут. Київ, 1963. 793 с.

12. Godyń Maria. *Opowieść o utraconej wsi Maniowoy. Studium z antropologii pamięci*. Kraków, 2015. 168 s.

13. Wylegała Anna. *Przemieszczenia a pamięć. Studium (nie)pamięci społecznej na przykładzie ukraińskiej Galicji i polskich «Ziem odzyskanych»*. Toruń, 2014. 509 s.

REFERENCES

1. ASSMANN, Aleida. *Spaces of Memory. Forms and Transformations of Cultural Memory*. Translated from German. Kyiv, 2014, 438 pp. [in Ukrainian].

2. HRINCHENKO, Helinada, Viktoriya NAUMENKO, Svitlana TELUKHA, eds. *Vilcha is a Resettled Village*. Kharkiv, 2018, 188 pp. [in Ukrainian].

3. HORBNIAK, Taras. *The Alphabet of Bakota Population*. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2020, 151 pp. [in Ukrainian].

4. HORBOVYI, Oleksandr. An Image of the Flooded Villages of Pereyaslav Region in the Historical Memory of Their Former Inhabitants. In: Viktor KOTSUR, ed.-in-chief. *Scientific Notes on Ukrainian History*. Pereyaslav-Khmelnitskyi, 2012, iss. 29, pp. 320–326 [in Ukrainian].

5. MYKHNIAK, Mykola, compiler. *Flooded Paradise: Andrushki in Memories and Documents*. Kyiv, 2018, 400 pp. [in Ukrainian].

6. IVANNIKOVA, Liudmyla. Holodomor in the Village of Gubcha in Khmelnytskyi Region: Causes, Consequences, Historical Memory. In: Yuliya SHUTENKO, compiler. *Devotee: Jubilee Scientific Collection to Honour a Doctor of Philology, a Professor Mykola Dmytrenko*. Kyiv: Steel, 2015, pp. 316–327 [in Ukrainian].
7. IVANNIKOVA, Liudmyla. Folklorization of Oral History as a Mechanism for the Preservation of the Historical Memory of the Nation. In: Mykola DMYTRENKO, ed. *Ukrainian Folklore: Research Methodology, Dynamics of Functioning: Collective Monograph*. Kyiv, 2014, pp. 90–106 [in Ukrainian].
8. MYKHNIAK, Mykola, Svitlana ZUBER, et al., compilers. *We Can See Pidsinne only in the Dreams Now. The Village in Memoirs and Documents*. Kyiv, 2019, 448 pp. [in Ukrainian].
9. NEKLIUDOV, Sergei. Notes on «Historical Memory» in Folklore. In: Nikolai VAKHTIN and Georgiy LEVINTON, eds. *AB–60. Collected Papers on the Occasion of the 60th Anniversary of A. K. Baiburin Birthday*. Saint-Petersburg: European University in Saint-Petersburg, 2007, pp. 77–86 [online]. Available from: <http://www.ruthenia.ru/folklore/nekladov46.htm>. [in Russian].
10. SOROKOVA, Sofiya. *Swallows do not Fly to Zarubyntsi: Historical and Local History Essay*. Taras NAHAIKO, Oleksandr HORBOVYI, editors, compilers. Pereyaslav-Khmelnytskyi, 2015, 368 pp. [in Ukrainian].
11. BOBKOVA, Valentyna, Yosyp BAHMUT, Alla BAHMUT, compilers. *Ukrainian Folk Proverbs and Sayings: Pre-October Period*. Kyiv, 1963, 793 pp. [in Ukrainian].
12. GODYŃ, Maria. *A Story about the Lost Village Maniowy. A Study in the Anthropology of Memory*. Kraków, 2015, 168 pp. [in Polish].
13. WYLEGAŁA, Anna. *Resettlement and Memory. A Study of Social (Im) Memory Exemplified by Ukrainian Galicia and Polish «Regained Territories»*. Toruń, 2014, 509 pp. [in Polish].

СПИСОК ІНФОРМАНТІВ

- КНГ – Касьян Наталія Григорівна, 1973 р. н., місцева, керівниця шкільного музею, краєзнавиця, учителька початкових класів.
- ПОІ – Петренко Олександр Іванович, 1977 р. н., нар. у с. Ключниківка Миргородського р-ну Полтавської обл., ветеринар.
- СЄ – Сорока Євген, 1990 р. н., місцевий.
- СНМ – Сердюк (Паламарчук) Наталія Миколаївна, 1966 р. н., нар. у с. Флорине Бершадського р-ну Вінницької обл., голова сільради у с. Яхники.

SUMMARY

Oral historical narratives recorded by the authoress during the expedition to the villages of Lkhvytsia district in Poltava oblast in 2020 are analyzed in the article. Research is focused on the identification and analysis of the factors contributing to the preservation of historical memory. The basis for the general theoretical conclusions includes the works devoted to the historical memory of a certain settlement, a specific place. The works of German researcher Alaida Assman are important for revealing the mechanisms of historical memory preservation, strategies of attention mobilization, dynamics of individual and collective memories.

The following trends have been identified in the study area: the memory about Holodomor is poorly preserved, it is often supplanted by individual memories of World War II; the memory about the Second World War is represented with stories about good Germans who fed local children and often did not shoot anyone civilians; about hiding in cellars from possible bombings; about Ostarbeiters, who have almost all returned from forced labor in Germany; in the villages where the former manors have been preserved, there are historical narratives about a good landowner. Importantly, folklore has preserved the memory of pre-revolutionary events in such settlements, while the following milestones in history are poorly represented in the stories of young and middle-aged people. The Yakhnyky village is especially significant for illustrating this trend.

Several preserved artefacts determine the current state of the Yakhnyky historical memory, namely: a shot mirror from a former manor, the landlady Sofiya Sukova's house, a century-old church. The main character of the historical memory in the village is the landlady Sofiya Sukova, in a rural way, Suchykha. This is a woman whom people consider a businessman at the time. This character has undergone a significant folklorization, idealization and generalization. The most folklorized is the story about an interview that the lady conducted for future workers: the lady hired people, pre-treated them to dinner. If the applicants eat quickly and persistently, it is a good sign: people will work in the same way. This plot is an elaborate illustration of the famous proverb "He eats quickly – he works quickly". In the stories Ms. Sofiya is endowed with such positive traits as intelligence, generosity, justice, entrepreneurship, and aesthetic taste. Sofiya Sukova's estate, that is now in an abandoned state, is described as a formerly beautiful, well-groomed, clean place, equipped with technical inventions.

The church in Yakhnyky together with the village culture house form the architectural centre of the village. Yakhnyky residents are happy to talk about the underground passages laid through the whole village. One of them leads from the church to the estate of Mrs. Sophiya. The main building of the village is considered to be the church.

The preserved architectural structures in the village of Yakhnyky have ensured the longevity of the historical memory of the studied settlement, and the memories of the local landlady are so vivid and intense that they, not without the help of the Soviet memorial policy, have supplanted the historical memory about such epoch-making events in the twentieth century as repression, Holodomor, World War II.

Keywords: folklorization, oral history, historical memory, oral history narratives, folklore image.